

Fábri György

Intézményrendszer és finanszírozás a társadalomtudományokban

Lapunk korábbi számaiban megjelentettük a „Társadalomtudományok Magyarországon 1990–2000” kutatási program anyagait. A rendezvénysorozatot szervező MTA–ELTE Atelier Társadalomtudományi Műhely támogatott kutatóhely és a Francia Intézet közös rendezvényeként összegző vitára került sor 2003. március 17-én Budapesten, magyar és francia résztvevőkkel. A tanácskozás anyagát a szervezők önálló kötetben jelentetik meg.

A korábbi cikk nyomán számos vélemény, hozzászólás érkezett szerkesztőségünkhez is. A reflexió jellegű szövegek közlését annak a – konferencián elhangzott – előadásnak a szerkesztett változatával kezdjük meg, vitaindító gyanánt, amely a finanszírozás és az intézményrendszer összefüggéseit polemizálva taglalja.

Előjáróban tézisszerűen felidézem korábban, a rendezvénysorozat első találkozásánál (annak kiadványában olvashatóan) már részletesen kifejtett álláspontomat az elmúlt közel másfél évtized finanszírozási fejleményeiről, illetve ezek hatásáról a felsőoktatási-tudományos, különösen pedig a társadalomtudományi intézményi változásokra.

Alapállításom, hogy a finanszírozási rendszer és az intézményi struktúra változásai nem ösztönözték a Kádár-kori társadalomtudományi rutin átalakítását. Vagyis, *a minőségelv nem épült be* sem az oktatói, sem a kutatói munkába, hanem ehelyett továbbra is él az a bizonyos nagy alku, amely a kilencvenes éveket megelőzően inkább politikai volt, ma inkább gazdasági vagy intézményszervezési jellegű. Lényege: ha bizonyos határokat nem lépünk át, cserébe azt csinálunk, amit akarunk, nem várnak el, nem követelnek meg tőlünk igazából komoly feltételeket. Ez korábban, a hetvenes évek végétől elsősorban politikai „meg-nem-követelést” jelentett, míg a most vizsgált időszakban a szakmai teljesítményekre vonatkozik. Igen szűk ma egy intézményvezető érdemi hatóköre, különösen pedig valódi hatalma ahhoz, hogy bármilyen oktatói követelményrendszert felállítson és azt következetesen érvényesítse. Megítélésem szerint ez lényeges motívuma annak az összefüggésnek, amelyet a konferencián Chikán Attila rektor a helyi kezdeményezések, kis egységek *versus* intézményvezetés, intézményi szintű folyamatok relációjában részletesen bemutatott.

A felsőoktatás finanszírozásának területén a meghirdetett rendszerváltás formális maradt: lényegében egy ál-normativitás érvényesül, a korábbi támogatási bázisok visszaosztása eredményezi a normatívának nevezett alapegységeket. Vagyis, adott a felsőoktatásra fordítható büdzsé, amit elosztanak a továbbra is központilag meghatározott keretszámnak megfelelően felvett hallgatói létszámmal. Ez a bázis alapú finanszírozásnak egy egészen picit módosított továbbvitele, kinevezve normatív finanszírozásnak. Normatív funkciójú viszont a tandíj, amely azonban áldozatául esett az ugyancsak

kádárista reminiscenciájú hamis szemérmességnek: a mentesség körüli álságos politikai manipuláció elfedi azt a statisztikákból egyértelműen kitűnő ténytet, hogy a magyar felsőoktatás nagyobb részét igenis tandíjas szolgáltatás, hiszen a hallgatók több mint fele tandíjat fizet azért, hogy bent lehessen a rendszerben. Egyedül talán a hitelrendszer hordozott eredetileg valóban normatív megoldásokat, amelyeket viszont a hitelezés banktechnikai megoldásai és a felügyelete körüli politikai harc tett rosszízűvé.

Az olyasféle, progresszívnek szánt kezdeményezések, mint például a Széchenyi-professzúra – szintén a kádárista kerülőutak stratégiáját erősítették. Ahelyett ugyanis, hogy az oktatókkal szemben egy minőségi követelményrendszert megfogalmazva, ugyanakkor az oktatói mobilitást megerősítve differenciálták volna az oktatói teljesítményt, külön juttatásokat adtak az oktatói kar egy részének, ráadásul komolyabb elvárások, számonkérés nélkül. Tehát az oktatói munka nagyon is elvárható megbecsülését nem egy átlátható, világos, teljesítményekhez kötődő és magába az intézményrendszerbe beépülő formával valószínűsítette meg, hanem megkerülte, kikerülte mind ezt. Hasonló elváráshiány jellemezte a kiegészítő állami forrásokat, pályázatokat; ráadásul a kutató-felsőoktató értelmiség politikai kötődései szinte már brutális nyíltsággal jelentek meg az elosztásoknál.

A rendszerváltozás időszakának jellegzetesen magyar terméke, a tudományos privatizáció is sajátosan ment végbe a szférában. A félmegoldásokat számba vevő gondolatmenet szempontjából nem is azok a példák érdekesek, mint a KFKI, amely piaci céggként való működése során jól menő vállalat lett. A társadalomtudomány területén különösen jellemző azonban, hogy miközben fennmaradtak az állami keretek, akár egy egyetem tanszéki struktúrája, vagy egy bölcsészeti akadémiai intézet struktúrája, az ott dolgozók, használva az infrastruktúrát, státuszt, élvezve a társadalombiztosítás megoldottságának előnyeit, gyakorlatilag egyéni munkák tömegét végezték el, amelyből a keretintézménynek alig-alig származott anyagi vagy akár kapcsolati haszna. Ez a tudományművelés szemszögéből az intézmények szakmai kiüresedéséhez vezethet, vagy drasztikusabban fogalmazva, az egyénenként mindannyiunknak kellemes forma az egész intézményrendszert erodálja.

A minőségelvű átalakulást a belső, szakmai folyamatok sem kényszerítették ki. A tanszéki-intézeti-kari innovációk (melyek léte egyébként mutatja a magyar tudományos-felsőoktató közösségben meglévő, igen egészséges szakmai ambíciókat!) nem jártak intézményi következményekkel. Ahol ilyen indult, az nem leváltotta vagy megváltoztatta az előző struktúrát, hanem mellette hagyta élni. Ez újra csak kísértetiesen emlékeztet a kádár-kori rutinra, beleillik abba a „békés egymás mellett élés”-be, miszerint: nem nyomjuk el, nem irtjuk ki, elindulhat, meg lehet csinálni, de mind ez magát a nagy struktúrát nem érinti, abban legfeljebb egy újabb kis tényező, amely nem változtatja meg az, adott esetben rossz működést. Némileg ugyan más logikák mentén ment végbe, de hasonló eredménnyel járt az, ahogyan az akadémiai kutató-intézeti konszolidáció sem változtatta meg az Akadémia tudományigazgatási struktúráját, működési mechanizmusait.

Ennél kétségkívül jelentősebb hatással bírt a támogatott akadémiai kutatóhelyek kiterjedt hálózatának létrejötte a felsőoktatási közegben – ami azonban eredeti célját, vagyis az új kutatási irányok rövidebb inkubációs időszak utáni intézményesülését csak kisebb mértékben valószínűsítette meg.

Látványos nyomot hagyott azonban az intézményeken a kilencvenes években lezajlott példátlan szakburjánzás – a három-négy helyen is tanító oktatók vándorlása, illet-

ve a kihelyezett képzések kontrollálatlan mennyisége inkább devalválta, semmint gazdagította a képzési kínálatot. Ennek következtében csak ritkán formálódtak a struktúrárt érdemben előremozdító műhelyek, szellemi közösségek.

Ezen a helyzeten nem segített az eredetileg minőségkikényszerítőnek gondolt új mechanizmusok megvalósulása sem, mint például az akkreditáció vagy a habilitáció. Tanulságos az a durva támadás, amely a közelmúltban érte az Akadémiát, publicisztikai formában ugyan, de a jelenlegi kormányzathoz közel álló körből. Eszerint az Akadémia durván rátelepedne az egyetemekre azzal, hogy megköveteli az egyetemi professzori kinevezéshez az akadémiai doktori címet. A valóság persze az, hogy az akadémiai doktori címet az egyetemek által delegált tagokból álló MAB szakbizottságai követelik meg, mondván, hogy a habilitáció intézménye nem elégséges minőségi kritérium. Ennél kritikusabb bizonyítványt, önleértékelést nem állíthatott volna ki magáról a magyar egyetemi rendszer. Lényegében kimondta, hogy a professzori kar színvonalát garantálni hivatott processzust az egyetemek nem voltak képesek ebben a formában megvalósítani. És miután a szféra fél évtizeden át szó nélkül tűrte a körbehabilitálások és formális akkreditálások szégyenét, az egyetemi autonómia „nagyobb dicsőségére” bevitt egy külső tényezőt a saját rendszerébe. Ez különösen annak fényében ironikus, hogy milyen erővel küzdött a felsőoktatás az akadémiai fennhatóság lerázásáért a kilencvenes évek elején...

Fontos intézményrendszeri változás az integráció és a kreditrendszer bevezetése – azonban ez jelenleg is zajló folyamat, így korai még a minőségi következményeit értékelni. Annyi azonban már most is látszik, hogy igazi versenyhelyzetek – például az azonos intézményen belüli hasonló profilú tanszékeknek, karoknak a rivalizálása, ennek finanszírozási következményeivel – egyelőre nem alakultak ki.

A közigazgatás szintjén látványosabb változások is végbementek, mindenekeelőtt az igen aktív felsőoktatási törvénykezésnek köszönhetően (ágazati tárcairányítás megszűnése, többször is alapjaiban átírt felsőoktatási jogszabályok stb.). Megmaradtak az oktatási kormányzat lehetőségei a beavatkozásra, kézi vezérlésre, amit lényegében a politikai erejüktől függően gyakoroltak. Vagyis egy öntudatosabb, nagyobb elánal rendelkező oktatási minisztériumi vezetés határozottabban tudta vagy próbálta meg akaratát keresztülvinni az egyetemi szférában.

Az MTA az 1993-as akadémiai törvénynek megfelelően ellátja a maga kettős funkcióját. Köztestületi önkormányzatisága, amely egyben – kifelé – a magyar tudományos élet reprezentációja is, azt jelenti, hogy a Magyar Tudományos Akadémia nem pusztán a tudósok önszerveződése, hanem a teljes magyar kutatói társadalmat képviseli, amely nagyfokú autonómiával és tekintéllyel jár. Eközben az Akadémia közvetlen tudománymenedzsmenti funkciókat is ellát, és nem csak a saját kutatóintézetek irányában, hanem az egyetemekkel együttműködve, az egyetemekre kihelyezett támogatott kutatóhelyek körében, amelyek fontos innovációs bázisai az egész tudományos intézményrendszer megújulásának. Hogy ez a kettős szerep fenntartható-e, különösképpen ami a tudománymenedzsmenti szerepek a belső, akadémiai-akadémikus demokrácian alapuló választáshoz való kötöttségével működik, az kérdéses. Hiszen jelenleg az MTA főtitkára az a személy, aki adminisztratív módon felelős a kutatói intézményrendszer működtetéséért, de ő ugyanúgy választott akadémikus, tudós, mint az Akadémia elnöke. Ez a tudománymenedzsmenti szempontokat figyelembe véve nem biztos, hogy hosszú távon tartható lesz.

Referátumom helyzetértékelő részét egy igen kényes és a társadalomtudományokra nézvést kellemetlen tényezőre utalva zárom: tudományszakunk társadalmi presz-

tízének helyzetével. Ez ügyben a szubjektív benyomások helyett egy meglehetősen egzakt tapasztalattal kell relativizálnom a Kopp Mária professzorasszony által elmondottakat a társadalomtudományok feltételezett kiemelt elismertségéről. 2002 őszén indította el az Akadémia a Matávval, illetve az Axeleróval a Mindentudás Egyeteme című előadásorozatát. (Amire azért is helyénvaló a Francia Intézet közreműködésével megrendezett konferencia kapcsán utalni, mert hiszen az ötlet egy francia kezdeményezés alapján született.) Ebben vegyesen jelennek meg a különböző tudományágak. Sajnos, a társadalomtudományi előadások iránti érdeklődés, fogadtatásuk „tetszésindexe” szignifikánsan alacsonyabb, mint a természettudományoké. Ez mindannyiunk számára nagy meglepetés volt. Azt gondoltuk, minthogy a magyar kultúrában kiemelt szerepet játszik a bölcsészet, a nézők részéről nagy mértékű érdeklődést fogunk tapasztalni az ilyen témák iránt; a reáliákhoz pedig úgy kell majd becsalogatni az embereket. Ehhez képest eddigi tapasztalataink szerint a társadalomtudományi előadásokra ugyan megtelik egy előadóterem, ám a természettudományos előadásokra jóval többen kíváncsiak: nem egy, hanem több terem is megtöltenek az érdeklődők. S minthogy ma már túl vagyunk a Mindentudás Egyetemének 39 előadásán, elmondható, hogy a különbség szignifikáns és egyértelmű.

Egy másik tény a társadalomtudomány pozicionáltságáról: az akadémikusok számarányát tekintve folyamatos visszaszorulást látunk, amely jelenségnek persze vannak intézményes-strukturális okai is. De ezek a struktúrák erőteljesen meghatározzák a további mozgásokat. Ugyanakkor az is jellemző, hogy a teljesítmények egyéb mérőszámai, például a citációs indexek tekintetében komoly bölcsészeti és társadalomtudományi ellenállást tapasztalunk, ezen tudományágak nemzeti jellegére hivatkozva, ami részben releváns érv, de indokolja a világszerte használt értékelési mechanizmusok teljes elvetését.

Ma ugyanis a magyar társadalomtudomány értékelési rendszere a tudományszak sajátosságainál lényegesen nagyobb mértékben nélkülözi a nemzetközi megmértetést, referenciákat. Ez ugyancsak gátja a teljesítményelv érvényesülésének, s így a struktúrát konzerváló tényező – nem beszélve arról, hogy a belterjesség (gyakran provincializmus) lehetővé teszi a külső (politikai, személyi) indíttatású értékelések dominanciáját. Így azután a szakmai diskurzus hiánya is szembeötlő maradt.

Ha mármost mindezt a nemzetközi tudásipar folyamatainak perspektívájába helyezzük, véleményem szerint még inkább parciálisnak kell a magyar belső pozícióharcokat tekintenünk. Ahogyan helyzetértékelésem kiinduló tézise a kádárista tradíció és beidegződések továbbélését, érvényesülését hangsúlyozta, azt állítom ezzel éles kontrasztban, hogy az egész magyar társadalomtudományi működést meghatározza majd az a változás, amelynek mentén *újraformálódik a tudásegész és újraformálódnak a tudásbázisok* is. A továbbiakban éppen azt igyekszem megmutatni, hogy egyre kevésbé lehet egyetemekről, intézetekről, vagyis intézményekről beszélni, egyre kevésbé maradnak meg a hagyományos tudományművelés keretei.

Mindenekelőtt javasolom egy másik kifejezéssel továbbgondolni a Chikán Attila által alkalmazókként emlegetett közeg szerepét. Ugyanis ha *felhasználókként* írjuk le őket, akkor még inkább kifejezzük, hogy ideértjük mindazokat, akik a felsőoktatás produktumát használják. (*Produktumon* értem a hallgatót, akit személyében a munkaerőpiac „használ fel”; illetve a tudását, képzettségét, amit maga a végzett hallgató értékesít; az innovációt, amely megszületik, illetve azt a komplex know-how-t, amely az egyetem, az egyetemi tudományosság körében létrejön.)

A felhasználók kapcsolata az egyes felsőoktatási tudományos intézményekkel és az intézményrendszer egészével is rendkívül szorossá válik. Így képlékenyebbek lesznek azok a falak, határok, amelyek az elmúlt három–négy évszázadban az európai felsőoktatási rendszert övezték, s jól definiáltan elkülönítették az egyetem, a tudomány falain belül és az azon kívül zajló folyamatokat. Ezek a falak egyre inkább leomlanak: az intézmény vezetésétől kezdve a konkrét kutatási, oktatási „megrendeléseken” át az oktató és a hallgató munkájáig, a felhasználói szféra behatol a tudományos és felsőoktatási intézményrendszerbe. Mindez azt is jelenti, hogy a tudományművelés – amelybe beleérttem az új tudományos eredmény elérését és a tudományos eredmény átadását, az oktatást is – fő elemei nagyon radikális átalakuláson mennek át. Egyebek között medializálódik a tudományos teljesítmény. Megfigyelhetjük, hogy korunkban az kap társadalmi érvényességet, amit a média kellően hatékonyan közvetít, ez még a gazdaság egyes szektoraira is igaz, s ma már a tudományos teljesítményt is meghatározza.

Egy apró példa erre: kifinomult módszerek léteznek Magyarországon is az egyetemek teljesítményének értékelésére. Ugyanakkor az akkreditáció eredménye, amit komoly, nagy munkával a MAB és tekintélyes szakmai grémiumok megalkotnak, a formális igazgatási eljárást végzőkön kívül gyakorlatilag senkit nem érdekel. Az azonban, amikor egy kutatói csoporttal két évvel ezelőtt kísérletképpen (döntően az amerikai, de Nyugat-Európában is elterjedt egyetemi *ranking*ek mintájára) egy hallgatói véleményen alapuló presztízs-rangsort készítettünk, anélkül, hogy különösebben nyilvánosságra hoztuk volna, hihetetlen figyelmet keltett. Egyszerűen médiaképes volt az a tény, hogy rangsorolva lehet látni az egyetemeket. Ez a medializáltság egészen új fejlemény a hagyományos akadémiai-egyetemi működéshez képest.

A felsőoktatási menedzsment fejlesztéséről sokat beszélnek, ezért itt csak egy elemre hívom fel a figyelmet: valószínűleg nem csak arról van szó, hogy az egyetemek irányítása változik meg, hanem arról is, hogy bizonyos tevékenységeket *outsourcing* formában old meg az egyetem. Kénytelen erre, hiszen semmiféle vezetői átalakulás nem teheti igazán hatékonyá az ilyen feladatok elvégzését egyetemen belül. Azonban mindenfajta menedzsment-innovációt meghatároz az felsőoktatás és tudomány költségvetési finanszírozhatóságának lehetetlensége. Ez világlajelenség: a hallgatói tömegesedés és a kutatások forrásigénye egyaránt ide vezetett. Például az állam szerepének drasztikus visszaszorításával nem váltható Svédországban a Karolinska Intitutban közel egyforma a költségvetési, illetve gazdasági finanszírozás aránya.

A tudomány helyzetének pozitív jellemzéséhez szokták emlegetni azt a közkeletű tételt, hogy a tudástöke milyen fontos szerepet játszik a tudásalapú gazdaságban. De gondoljuk végig ezt következetesen! Ha ugyanis így igaz, akkor a gazdaság, a társadalom nem fogja hagyni, hogy a tudástökével mi, akik hagyományosan autonóm módon működünk, továbbra is a magunk kénye-kedve szerint bánjunk. Tehát ha azzal érvelünk a költségvetési vitákban, hogy a tudománynak, az oktatásnak azért kell sok pénzt adni, merthogy ezen alapul a jövő gazdasága, akkor azt fogják mondani a költségvetésért felelősök, hogy igen, nézzük meg, ha mi többet adunk, önök valóban jól hasznosítják-e ezt a tudásalapú gazdaság számára. Valóban alapja-e a maguk tudása a gazdaságnak? Tehát ez egy kétélű érvelés, aminek következményei lehetnek – magam egyébként úgy gondolom, hasznos következményei.

Ugyancsak új tényező a tudományos kommunikáció radikális átalakulása. Elsősorban az infokommunikációs technológiáknak köszönhetően, a műhelyek és intézmé-

nyek hagyományos határai föllazultak, hiszen a teameknek, kutatóknak, oktatóknak most már nem kell egy helyen lenniük ahhoz, hogy együtt tudjanak dolgozni. Hangsúlyozom, ez így van nemcsak a társadalomtudományi, hanem a természettudományi területeken is: úgy dolgoznak együtt kutatási csoportok, hogy a kapcsolattartás döntő része az interneten keresztül folyik, hiszen ebben a közegben modellezhetők a kísérletek, a fő adatbázisok innen érhetőek el. Ennek következtében, s ez megint csak intézményrendszeri következménnyel járó tényező, magának a hagyományos intézménystruktúrának a rendszere válik elasztikussá, át- meg átszövi a más intézményben, más országban, más kultúrkörben, más nemzetgazdaságban működő kutatói részvétel, aminek következtében a nemzeti alapú központi irányíthatóság hatóköre rendkívüli mértékben leszűkül. Ugyanakkor megnő az egyéni mozgástér, bővülnek a műhelyek és az egyének szakmai-finanszírozási lehetőségei.

A képzést érintő új tényező a bolognai folyamat, amely valóban a legalapvetőbb szinten fogja átalakítani a magyar társadalomtudományos egyetemi oktatás struktúráját. Ez arra is felhívja a figyelmünket, hogy milyen nemzetközi erőterben zajlik a felsőoktatási útkeresés. Hiszen ez nem egy speciális magyar probléma, hanem az EU igyekezete arra, hogy valamiképpen utolérje a nagy tudásbázissal rendelkező rivális világhatalmi központokat. Nekünk ugyanakkor segítségünkre lehet a helyi ügyeink megoldásában, ha a kétszintű képzés bevezetésének kényszerének a magyar felsőoktatás jól felel meg és képes értelmesen felhasználni. Sok olyan problémára született legalább részválasz ezen keresztül, mint például a tömegesedés. Hiszen a tagolt képzési idő révén korábban lehet kibocsátani azt a hallgatói tömeget, amely beérkezett a magyar felsőoktatásba. Így az elitképzés-tömegképzés dilemmájára más típusú – nem vagylagos, hanem funkcionális – választ lehet adni.

Végezetül, válaszolva arra a kérdésre hogy a XXI. század egyeteméről beszélve mit tartok a leglényegesebb fejleménynek, azt mondhatom, hogy a *XXI. század egyeteme és kutatóhelye nem egy intézmény* lesz. A határok fellazulása nem pusztán a felhasználók irányában, hanem a más egyetemekkel való együttműködés irányában is megvalósul. Hogyan a világgazdaságban, úgy a tudástőke gyártásában és átadásában is megkezdődött egy globalizációs folyamat. Az egyre inkább multinacionálissá váló egyetemi konglomerátumok lesznek a főszereplői az oktatás, a tudásátadás piacának. Ez részint az internetes távoktatási technológiákkal, részint helyi intézmények bevonásával, tehát intézményi hálózatok kialakulásával történik meg. Véleményem szerint Magyarországon jó esetben két-három olyan egyetem vagy egyetemi szövetség van, amely versenyképesen kapcsolódhat be a folyamatba – persze nem biztos, hogy valóban be is tud kapcsolódni! Ehhez komoly egyetem-menedzsmenti, tudományszervezési átalakításokra van szükség.

Nagyon fontos marad természetesen azon felsőoktatási intézmények vagy kutatóintézmények szerepe, amelyek helyi keresletre termelnek. A nemzeti funkció, az értékőrző, kultúráközvetítő küldetés még az eddigieknél is erőteljesebben létezik, aminek lényegi munkaerő-piaci jelentősége is van. Hiszen a helyi szinten versenyképes munkaerő számára elérhetővé és használatossá kell tenni azokat az értékeket, amelyek a világban megjelennek, mert ez ad esélyt a mobilitásra. Ebben a társadalomtudományi kutatás, képzés és kommunikáció meghatározó lehet.

Mint ahogy abban is, hogy a tudományos élet ún. harmadik szereplője – aki most már nálunk is kezd feltűnni – kellően hatékony legyen. Eredetileg az első és egyetlen érdemi résztvevő sok évszázadon át a tudós, a kutató tudós, a professzor volt. A *big*

sciences (azaz a fizika, kémia, biológia) jelentőségének növekedésével, vagyis (Nyugat-Európában és Amerikában) az ötvenes–hatvanas évektől kezdve a tudománynevezdzer a klasszikus tudós egyenrangú partnerévé vált. A nyolcvanas években azután az USA-ban, majd Nyugat-Európában is csatlakozott melléjük a tudomány kommunikátora. Előbb-utóbb nálunk is elkerülhetetlenül fel kell nőnie annak a szereplőnek, aki képes a tudomány eredményeit a döntéshozók, a közvélemény számára kellőképpen impulzívan, megragadóan bemutatni. Az ehhez szükséges tudomány módszertani kutatások, egyéni készségfejlesztések, hatáselemzések elvégzése kiemelten társadalomtudományi feladat lehet.

Egy dolgot azonban mindenképpen tudomásul kell vennünk: a társadalomtudomány presztízséért meg kell küzdeni. Az egykori privilégiumok azon a „magától értetődő” tételen alapultak, hogy milyen fontos a filozófia, a történelem, a filológia művelése. Ez a magától értetődés, a mögötte levő konszenzus megszűnt, legalábbis a szélesebb közvélemény és a döntéshozók körében biztosan. Be kell tudnunk mutatni, hogy miért és mennyire fontos a társadalomtudomány. Ekkor van esély a társadalomtudomány helyzetének pozitív megváltoztatására, akár az intézményrendszer, akár a finanszírozás területén.

És vegyük azt is tudomásul, hogy ez nem devalváció, amin boronganunk kell, hanem olyasféle feladatot jelent, mint amikor a szabad elmélkedéseinket kellett könyvekbe zárnunk.

Tehát értékteremtést, vagyis munkát követel.